

G. K. LIT.
HIST.

DE RATIONE, QUAE INTER CARMINUM EPICORUM PROOEMIA ET HYMNICAM GRAECORUM POESIN INTERCEDERE VIDEATUR

DISSERTATIO IN AVGVRALIS

QVAM AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM VRATISLAVIENSIVM OR-
DINIS CONSENSV ET AVCTORITATE AD SVMMOS IN PHILO-
SOPHIA HONORES RITE CAPESSENDOS SCRIPSIT

IULIUS STENZEL

DIE V MENSIS AVGVST ANNI MCMVIII HORA XI ET DIMID.

DISSERET DOCTORANDVS IN AVLA MINORE
DE GENERIS VERBI GRAECI QUOD MEDIUM VEL
MEDIOPASSIVUM VOCATUR VI ATQUE USU
DEINDE PROMOTIO ERIT

VRATISLAVIAE
TYPIS IMPRESSIT H. FLEISCHMANN
MCMVIII

De dissertatione probanda ad ordinem rettulit
PAULUS WENDLAND.

Examen rigorosum habitum est die XIX. mensis Februarii anni 1908.

FELICI IACOBY
ET
PAULO WENDLAND

SACRUM

Libri, quos saepius laudavi:

- Adami, de poetis scaenicis graecis hymnorum sacrorum imitatoribus
(Jahrb. f. klass. Phil. Suppl. Bd. XXVI (1901) 213.)
- Ausfeld, de Graecorum precationibus quaestiones (Jahrb. f. klass.
Phil. Suppl. Bd. XXVIII (1903) 503.)
- Maass, Orpheus. Monaci 1895.
- Ziegler, de precationum apud Graecos formis quaestiones selectae.
Diss. Vratisl. 1905.
-

Caput I.

Recensenti mihi prooemia carminum epicorum primo obtutu tria genera maxime varia distingui posse videntur. Ac primum quidem Homerica species talem in modum constitui potest:

Musa breviter invocatur, res describendae breviter comprehenduntur et exponuntur, denique poeta nos docet, unde narratio ordiatur. Testem adhibeo Aristotelem, qui quamquam de oratorum prooemiis disserit, epicorum exemplis quasi speciminibus utitur rhet. Γ 1415 a 12:

ἐν δὲ τοῖς λόγοις καὶ ἔπεστ δεῖγμά ἔστιν τοῦ λόγου (τὸ προοίμιον), ἵνα προειδῶσι περὶ οὓς ἦ¹) ὁ λόγος καὶ μὴ χρέωται ἡ διένοια: τὸ γὰρ ἀριστον πλανᾶ. ὁ δοὺς οὖν μακρέεις τὴν χεῖρα τὴν ἀρχὴν ποιεῖ ἐχόμενον ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ. citantur prooemia Iliadis et Odysseae.

Quam speciem longe saepissime imitati sunt poetae epicici.

Alteram ipsam quoque Aristotelis verbis demonstrabo: Rhet. Γ 1415a 1 :

ἔτι δὲ τῶν δικανικῶν προοιμίων. τοῦτο δὲστὶν ἐκ τῶν πρὸς τὸν ἀκροστήν, εἰ περὶ παραδίξου λόγος ἢ περὶ χαλεποῦ ἢ περὶ τεθρυλημένου πολλοῖς, μῆτε συγγράμμην ἔχειν, οἷον Χοιρίλος νῦν δέστε πάντα δέδασται.

Quo in prooemio — exstat apud scholiastam huius loci — Choerilus poeta queritur nihil iam rerum heroicarum sibi canendum a poetis relictum esse; itaque se scripturum bella

¹⁾ nonnulli codd. ἤν.

Persarum et Graecorum. Tales cogitationes πρὸς τὸν ἀχροατήν quae vocantur passim inveniemus. Demonstrabitur, quo modo magis magisque persona poetae clara exstiterit et de se ipsa egerit, id quod plane omiserunt poetae Iliadis atque Odysseae. Utraque prooemii forma, quae iam ab Aristotele optime illustrata est, ut modo demonstravimus, deinceps a poetis posterioris aetatis adhiberi non desita est.

Tertiam formam prooemii usurpaverunt Hesiodus in theogonia — dico theogoniae formam quae nobis tradita est —, Aratus, Lucretius, Vergilius in Georgicis, Oppiani aliqui: hymnum praeposuerunt carminibus. Alii paululum mutaverunt hanc formam, cum ceteris coniunxerunt, ut fere tales res inter se miscentur. Haec tertia species compluribus de causis digna videtur, quae accuratius anquiratur. Nam primum hymnos homericos qui nunc vocantur voce prooemii nuncupatos esse constat; facile igitur suspicetur aliquis rationem quandam intercedere inter hymnos et prooemia. Quibus de hymnis hoc fere statuendum videtur: cum ludis aliisve diebus festis recitarentur partes epicorum carminum, praeponebatur singulis carminibus hymnus quidam in honorem eius numinis, quod celebrabatur¹⁾; quos hymnos iam Pindarus et Thucydides prooemia nominaverunt. cf. Pind. Nem. II, 1:

Οθενπέρ καὶ 'Ομηρίδαι
ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' ἀοιδοῖ
ἀρχονται, Διὸς ἐκ προσιμίου καὶ θδ' ἀνὴρ
καταβολὰν ἱερῶν ἀγώνων νικαφορίας δέοει
ταὶ πρῶτον Νεμεάίου
ἐν πολυυμνήτῳ Διὸς ἄλσει.

¹⁾ Wilamowitzius: (Kultur der Gegenwart I 8 p. 16.)

Wenn die Rhapsoden an den Götterfesten vortrugen, schickte es sich, dass sie der heroischen Erzählung eine Huldigung gegen den Gott vorausschickten, dem das Fest galt. Wie es nahe lag, hat sich daraus hier und da ein Gedicht entwickelt, das von den Taten, namentlich von der Geburt des Gottes statt von einem beliebigen Abenteuer vor Ilion oder Theben handelte.

Sed vide etiam Maass Orph. p. 202 et infra pag. 9 adn. 2.

Thuc. III c. 104, 4. δηλοῖ δὲ μάλιστα "Ομῆρος δτι τοιαῦτα
ἡν, ἐν τοῖς ἔπεσι τοῖσδε, οὐ ἐστιν ἐκ προοιμίου 'Λπόλλωνος.
sequuntur verss. 146 sqq. hymni in Ap. Del.¹⁾.

vides eos quoque hymnos maiores, quos Wilamowitzius
(cf. adn.) iam non vera prooemia esse censem, hoc nomine
nuncupatos esse. Evidenter nescio an potius illi maiores
hymni antiquiores putandi sint. Sacrae enim fabulae de
ortu vita factis deorum, quippe quae sint cultus ritusque
partes, prius cantatae esse mihi videntur quam illae res ab
heroibus hominibusque gestae, quas rhapsodi qui vocantur
ex Ionia transtulerant²⁾. Quod si statues, facilius intellegeatur

¹⁾ Scholiast. ad Thuc. III, 104,20 ἐκ προοιμίου, εἰς ὅμνου. τοὺς γὰρ
ὅμνους προοίμια ἐκάλουν. Wolff Prolegg. Halis 1795 p. CVII „quippe
qui solemnī recitationi aliorum carminum praeluderent . . .“

²⁾ Congero hymnorū hom. exordia, ex quibus colligi potest quae
secuta sint. Ac primum quidem demonstrabitur aliquid secutum esse.

αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἀλλής μνήσομ' ἀοιδὴς. legitur in hymnis
II, III, VI, X, XIX, XXV, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX. hic pertinent
etiam VII, 58:

οὐδέ πη ἔστι
σεῖο γε ληθόμενον γλυκερὴν κοσμῆσαι ἀοιδὴν.

Ut in certamine vincat, poeta precatur in hymno VI:

. . . δὸς δ' ἐν ἀγῶνι
νίκην τῷδε φέρεσθαι, ἐμὴν δ' ἔντυνον ἀοιδὴν,
fortasse etiam in hymnis XXIV: χάριν δ' ἄμ' ὅπασσον ἀοιδῇ
et XXV: χαίρετε τέκνα Διός, καὶ ἐμὴν τιμήσατ' ἀοιδὴν.

Sed quid cantaturi sunt poetae? De hominum heroumve factis,
id est de carmine epico, loquitur poeta hymni XXXI et XXXII
XXXI, 18: ἐκ σέο ἀρχόμενος κλήσω μερόπων γέος ἀνδρῶν
ἥμιθέων, ὃν ἔργα θεατ' θνητοῖσιν ἔδειξαν.

XXXII, 18: σέο δ' ἀρχόμενος κλέα φωτῶν
ἀσσοματ ἥμιθέων, ὃν κλείσουσ' ἔργματ' ἀοιδοῖ,
Μουσάων θεράποντες, ἀπὸ στομάτων ἐροέντων.

(cf. Apoll. Rhod. I, Ἀρχόμενος σέο, Φοῖβε, παλαιγενέων κλέα φωτῶν
μνήσομαι).

Jam Maass Orph. p. 202 recte monet hymnum alterum quoque
interdum secutum fuisse; nam dicunt poetæ

σεῦ δ' ἐγὼ ἀρχόμενος μεταβήσομαι ἄλλον ἐς ὅμνον,
ut IV, IX, XVIII.

semper autē epicā narrationē nūmen brevi hymno invocatum esse; mos enim servandus erat; quamquam concedo illum usum satis superque intellegi posse ex universo more Graecorum a diis incipiendi: ἐξ Διὸς ἀρχώμεσθα non minus in conviviis, quam omnibus in rebus gerendis:

cf. Pind. fr. 75 Bergk.

Θεοῦ δὲ δεῖξαντος ἀρχὰν
ἔκαστον ἐν πρᾶγμα εὐθεῖα ὥτ
κέλευθος ἀρετὰν ἐλεῖν
τελευταί τε καλλίονες.

Sed eo verisimilius mihi videtur prooemia precationis¹⁾ vel hymni loco posita esse. Nonne Theognis, ut alios quoque poetas, qui non sunt epicī, afferam, initio libri ponit hymnum tripartitum?²⁾ Nonne Pindarus, cum incipit car-

Fortasse hoc referendum fragmentum hymni XXXIV in Bacchum:
οὐδέ πη ἔστι
σει? ἐπὶ ληθόμενον ιερῆς μεμνῆσθαι δοιδῆς.

Mihi quidem haec res antiquiori usui respondere videtur, sed res haud magni momenti.

Fortasse hoc pertinet haec formula, quae saepius legitur: Pind Ol. II init.

Ἄναξιφόρμιγγες δύνατο
τίνα θεῶν, τίνα ἥρωα, τίνα ἄνδρα κελαδήσομεν.

Utut res se habet, apertum est, et epica carmina et hymnos sequuta esse, unde facile intellegi potest, cur epicī poetae carmina sua hymnos nominaverint, ut Dionysius Periegeta v. 1181 aliique.

¹⁾ non discernendos seiungendosque esse a ceteris precationibus hymnos censeo; quippe qui componantur ad exemplar formularum usitatarum, quamvis augeantur et amplificantur; sed rursus precationes, quas quidem tragoeidiis, carminibus insertas invenimus, hymnis, utpote qui sint solemniores, similes singi apertum est; quare accedit, ut ea quae Fr. Adami de hymnorū sermone ac dictione enucleavit, mirum in modum congruant cum iis, quae Ausfeld, qui hymnos plane neglexit (quod suo iure reprehendit Zieglerus in diss. p. 6), de precationum formulis nos docet. Attamen verisimilius videbitur eas quoque formulas, quae et in precationibus et in hymnis passim leguntur, ex hymnis in carmina epica translatas esse, si respicies, quae iam disputata sunt.

²⁾ cf. locos quos uberrime collegit Bernays Act. Acad. Berol. 1882/83. p. 4ss ad Philonis περὶ ἀρχαρσίας κάσμου init. et Haupt in Her-

mina, persaepe utitur formulis prectionum hymnorumque¹⁾, non monet dilucide de more convivali in proœm. Olymp. VII?

Φιάλαν ώς εἴ τις ἀφνεῖς ἀπὸ γειρὸς ἑλῶν
ἔνδον ἀμπέλου καγκλάζοισσαν δρόσῳ δωρήσεται
νεανίᾳ γαμβρῷ προπίνων οἰκοθεν οἰκαδε πάγγυρισσον κορυφὰν
κτεάνων

συμποσίου τε γάριν καδός τε τιμάσαις ἔσν, ἐν δὲ φίλων
παρεόντων θῆγέ νιν ζαλωτὸν ὄμρόφρονος εύνας.
καὶ ἐγὼ νέκταρ γυτόν, Μοισᾶν δόσιν, ἀεθλοφόροις
ἀνδράσιν πέμπων, γλυκὺν καρπὸν φρενός, ἰλάσκομαι
'Ολυμπίᾳ Πυθοῦ τε νικώντεσσιν

Etiam accuratius servatur νόμος συμποτικός²⁾ Isthm. V,
= VI Christ

Θάλλοντος ἀνδρῶν ώς ὅτε συμποσίου
δεύτερον κρατῆσαι Μοισαίων μελέων
κίρναμεν Λάρυπωνος εὐαστίλου γενεᾶς ὅπερ ἐν Νεμέᾳ μὲν πρῶτον,
δὲ Ζεῦ,
τὸν ἄωτον δεξάμενοι στεφάνων
νῦν αὖτε ἐν Ἱσθμοῦ δεσπότᾳ³⁾)

mae vol. IV, 158,29 = opusc. III. p. 469. Ceterum haec initia si quis propria dissertatione congeret digeretque, operae pretium fore mihi videtur.

1) Ὅμηρος. Ol. II, 9; III, 3; VI, 7, 146;

(ὅμνεων) Ol. VII, 25, Pyth. VI, 7.

Nem. I, 5. IV, 17. Isthm. II, 5 etc.

εὐγομπατ Ol. III, 2. VI, 53. VII, 23. Pyth. V, 124.

Ol. XIV, 5. Pyth. III, 2.

δέκου Ol. IV, 14. V, 3. VIII, 12.

Pyth. V, 27.

Ιλάσκομαι Ol. VII, 15. Ιλαος Ol. III, 34.

Pyth. XII, 4.

λίστοραι Ol. XII, 1. Nem. III, 1.

Isthm. III, 5.

Quas omnes formulas prectionum esse et Ausfeldius et Zieglerus 1. c. demonstrant.

2) cf. Hugium ad Platonis symp. p. 176 A.

3) eadem ratio atque in hymnis homericis; vid. p. 6 adn.

Νηρεῖνεσσί τε πεντήκοντα παιῶν ὄπλοτάτου
Φυλαχίδα νικῶντος. εἴη δὲ τρίτον
σωτῆρι πορσάνοντας Ὄλυμπόν Αἴγιναν κάτα
σπένδειν μελιφθύγγοις ἀοιδαῖς.

Qua de re hactenus. Quodsi videmus in omnibus fere prooemiosis epicorum carminum mentionem haberi dei sive deae — Musam dico —, eam formam prooemii (vide p. 8), quae hunc usum maxime respicit, praecipuum locum tenere verisimile est. Omnino in quovis genere poeseos ea elementa, quae ad deos deorumque cultum pertinent, antiquis ferme ex fontibus repetenda sunt. Sed haec hactenus. Spero me esse probaturum omnia prooemia structurae atque compositionis hymnicae haud expertia esse. Quae coniectura eo confirmatur, quod aliis quoque locis poetae epici hymnos imitari solent, cum etiam in epilogo, in fine, ubi nos commonefacere solent poetae, quo in genere litterarum tractando sint occupati, existent vestigia sermonis dictionisque hymnicae. Velut in fine hymnorum saepissime numem invocatum compellatur voce χαῖρε, χαίρετε

velut hymn. hom. in Ap. Del. v. 14.

χαῖρε, μάκαιρ' ὁ Λητοῖ

hymn. hom. in Ap. Pyth. v. 367 Abel.

καὶ σὺ μὲν οὐτῷ χαῖρε, Διὸς καὶ Λητοῦς οὔτε

cf. hymn. hom. X, 4. XI, 5. XIII, 3. XIV, 6. Hesiodi Theog. v. 104 et sescenties legitur.

Callim. hymn. in Iov. 91. Χαῖρε μέγα Κρονίδη πανυπέρτατε

— — in Ap. 113

— — in Dianam 259 etc.

Saepe invenitur in hymnis Orphicis, Proeli aliorum¹⁾.

Quam formulam imitatus est Dionysius Periegeta, carminis epici quo orbem terrarum describit v. 1181 (Geogr. Graeci ed. Mueller II, 176):

¹⁾ cf. I. Sic. et Ital. 642 Kaibel (lammina aureae Thurinae)

χαῖρε παθὼν τὸ πάθημα

Θεός ἐγένου ἐξ ἀνθρώπου

χαῖρε, χαῖρε

‘Ὑμεῖς δ’ ἡπειροί τε καὶ εἰν ἀλλὶ χαίρετε, νῆσοι,
δῦστα τ’ Ὡκεανοῖο καὶ οἴρᾳ γεύματα πόντου
καὶ ποταμοὶ αργῆναι τε καὶ οὔρεα βησσήντα.
ἡδη γάρ πάσης μὲν ἐπέδραμον οὐδέμα θαλάσσης
ἡδη δ’ ἡπείρων σκολιὸν πόρον, ἀλλά μοι ὅμνων
αὐτῶν ἐκ μακάρων ἀντάξιος εἴη ἄμοιβή.

Praetereo vocem μάκαρ, quae persaepe usurpatur in hymnis¹⁾, sed cum precibus ultimi versus conferatur illa formula hymnica:

hōm hymn. in Cererem v. 494.

πρόσφρων δ’ ἀντ’ φόδης βίστον θυμάρε’ ὄπαζε = hymn. hom.

XXX,18 Abel et persaepe.

In hymnis et precationibus usitatissimum est verbum θηρη²⁾, quo orantur dei, ut faveant, velut hymn. hom. in Ap. Del. v. 165 Abel:

‘Αλλ’ ἄγεθ’ ἵλήκοτ μὲν Ἀπίλλων Αρτέμιδοι ξύν.

hymn. hom. XX,8 ‘Αλλ’ ἵληθ “Ηγαιστε, δίδου δ’ ἀρετὴν τε
καὶ ὅλβον.

-- -- XXIII,4 “Ιληθ”, εὐρύπα Κρονίδη, κύδιστε, μέγιστε.

-- -- XXXIV,17 “Ιληθ”, εἰραφιῶτα, γυναιμανές . . .³⁾

Callimachi hymn. in Cererem v. 138:

Θλαθί μοι τρίλιστε μέγα κρείσια θεάων

hymn. orph. XVII Abel v. 9 codicis Thryllitiani:

Θλαος εἴης εὐτυχίην μύστησι προφαίνων.

-- -- XVIII v. 19.

Θλαον ἀγκαλέω σε μολεῖν κεχαρήστα μύσταις . . .

cf. -- -- XXXV, v. 6.

Vide nunc, quomodo Apollonius Rhodius finiat Argonautica Δ, 1773:

¹⁾ hom. hymn. VII, 16. XXI, 7. XI, 4. XVII, 5. XXVIII, 8 in orphicis passiū.

²⁾ permulta testimonia affert Ausfeldius l. c. p. 338; iam apud Homerum legitur.

³⁾ tollit hunc versum Hermannus. Tales quaestiones hue non pertinere puto; sit subditicius versus, eo magis respondebit schemati usitatato; non inveniunt falsarii, usitatissimum quidque imitantur.

"λατ' ἀριστήων μακάρων γένος. αὗδε δ' ἀοιδαι
εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος γλυκερώτεραι εἰν τοῖς ἀείδειν ἀνθρώποις.

Sequentibus versibus poeta heroes alloquitur, ut hymnici solent. Apollonius idem in prooemio, quamquam non est hymnus verus, adhibuit formulas hymnorūm:

A 1. Ἀρχόμενος σέο, Φοῖβε, παλαιγενέων κλέα φωτῶν
μνήσομαι, οὐ Πόντοι κατὰ στόμα καὶ διὰ πέτρας
Κυανέας βασιλῆος ἐφημοσύνη Πελίαο
χρύσειν μετὰ κῶας ἐύζυγον ἥλασσαν Ἀργώ.

Conferatur hymn. hom. in Ap. Del. 1.

Μνήσομαι οὐδὲ λάθωμαι Ἀπόλλωνος ἑκάτοιο
δύντε θεοί κατὰ δῶμα Διὸς τρομέουσιν ίόντα.

— — XXXII,18 Abel: σέο ἀρχόμενος κλέα φωτῶν
ἀσσομαι ήμιθέων.

— — XXXI,18: ἐκ σέο δ' ἀρξάμενος κλήσω μερόπων
γένος ἀνδρῶν
ήμιθέων.

Vide quam simile sit prooemium quod confecit Dionysius Periegeta:

'Αρχόμενος γαϊάν τε καὶ εύρεα πόντον τοῖς ἀείδειν
καὶ ποταμοὺς πόλιάς τε καὶ ἀνδρῶν ἄκριτα φῦλα
μνήσομαι Ὁκεανοῦ βαθυβρόσου· ἐν γὰρ ἐκείνῳ
πᾶσα γῆ ἡ ἐστεφάνωται.

Ut recentior poeta afferatur, vide Manethonis Apotelesm.
VI [III] 751 Poet. buc. et didact. ed. Dübner, Lehrs aliique.

'Αὐτὰρ ἐγὼ Μούσησι καὶ αἰθερίοισιν ἅμ' ἀστροῖς
εὐ ξάμενος λιγὺν ὅμνον ἐμὴν καταπάνσω ἀποιῆγ.
ἀστέρες εὐφεγγεῖται, Διὸς αἰγιόχου τε θύγατρες
ἴλατε καὶ κλέος αἰὲν ἐμῇ πορσύνετ' ἀοιδῆ¹⁾.

Quorum exemplorum numerum facile augeri posse nemo non videt. Sed ceteris omissis unum Batrachomyomachiae prooemium idoneum, quod hue referatur, videtur. Quem libellum qui compositum, eius animo obversatum esse videtur illud ἀργόμενος; sed cum iam non sibi conscius sit usus epicī, hunc sensum expromit:

¹⁾ cf. p. 18.

'Αρχόμενος πρώτης σελίδος χορὸν¹⁾ ἐξ Ἐλικῶνος
ἔλθειν εἰς ἑμὴν ἡτορ ἐπεύχομαι εἶναι' ἀποδῆται

Nec mirum est Latinos poetas imitatos esse hunc usum; nam in hac ipsa dissertatione conficienda in dies magis magisque intellexi, quam arta sit cognatio et proprinquitas carminum Graecorum Latinorumque; devicit herele Graecia capta ferum victorem!

Hic unum afferre satis habeo prooemium Punicorum Siliī Italici:

Ordior arma quibus coelo se gloria tollit Aeneadum

Poetae in mentem venisse vocis ἄρχομενος, ἄρχομαι manifestum est.

¹⁾ Ludwichii conjecturam γέρεν superfluam esse apparet ex his locis inter se fulcientibus:

Colluthi rapt. Helenae v. 24 ed. Weinberger:

'Ἐν δὲ Μελισσήνετος ἀπ' ειδόμενος Ἐλικῶνος
Μουσάων λιγύφωνον ἄγων χορὸν ἔλθειν Ἀπόλλων

Rufi Festi Avieni descriptionis orbis terrae v. 8: (Geogr. Graeci II, 177):

Pierides, toto celeres Heliconē(!), venite,
concinat et Phoebo vester chorus

Quod coniungas cum v. 1393:

vos clari turba Camenae
nominis

Ad secundum versum Batrachom. conferatur Rufi v. 5: intrat Apollo pectora: Ludwichius enim offendit in verbis ἔλθειν εἰς ἡτορ.

Culex v. 19 ite, sorores

Naides, et celebrate deum ludente chorea
(comitantur ipsae quoque Apollinem).

Zieglerus (diss. thes. VII) contulerat Arist. eccl. 882:

Μουσαὶ, δεῦρο! τί? ἐπὶ τὸ ὄμρὸς ντύμα
μελύδριον εὐροῦσαι τι τῶν Ήωνικῶν.

cf. etiam Luc. Phars. I, 63. . . . nec si te pectore vates
accipio . . . [Baccho].

Caput II.

Sequitur ut accuratius conferantur prooemia ipsa cum dictione hymnorum, de qua paucia praetanda sunt¹⁾.

Omnium fere hymnorum initium tale videtur:

Ponitur nomen dei vel in accusativo, qui pendet ex verbis ἀείδω sive Μοῦσα, ἔννεπε sive ὅμνει, vel in vocativo.

adduntur cognomina, quorum numerus saepe haud parvus²⁾, substantiva agentis — μεδέοντα atque horum similia —, participia, sententiae relativae, quibus vates orditurn historiam sive fabulas de ortu et factis numinis; quae sententiae relativae continuantur absolutis sententiis quasi per anacoluthiam vel parenthesin quandam³⁾. Cuius dictionis vide exempla:

hom. hymn. in Mercur. III init.

Ἐρμῆν ὅμνει, Μοῦσα, Διὸς καὶ Μαιάδος υἱόν,
Κυλλήνης μεδέοντα καὶ Ἀρκαδίης πολυμήλου,
ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαιά,
νύμφῃ ἐυπλόκαμος, Διὸς ἐν φιλότητι μιγεῖσα,
αἰδοίη. μακάρων δὲ θεῶν ἡλεύαθ' ὅμιλον

hymn. hom. in Venerem IV, 1.

Μοῦσά μοι ἔννεπε ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης
Κύπριδης, ἣτε θεοῖσιν ἐπὶ γλυκὺν ἴμερον ὥρε

— — in Dianam IX.

Ἄρτεμιν ὅμνει, Μοῦσα, πασιγνήτην Ἐκάτοιο,
πάρθενον ἵσχεαιραν, ὄμότροφον Ἀπόλλωνος,

¹⁾ cf. Adamii l. l. caput primum.

²⁾ qua de re vide p. 58.

³⁾ cf. Crusius, Die Delphischen Hymnen 1894 (in Philol. vol. LIII pp 1.) p. 20.

ἥθ' ἵππους ἄρσασα βαθυσχοίνοιο Μέλγησ
βίρφα διὰ Σμύρνης παγγύρουσεν ἀρμα δίωκεν

— — — hymn. in Minervam XI:

Παλλάδ' Ἀθηναῖγν ἐρυσίπτολιν ἄρχομ' ἀείδειν,
δέεινήν, ἦ σὺν Ἀρῃ μέλει πολεμήια ἔργα

Mirum in modum cum hoc schemate congruit forma prooemiorum Iliadis et Odysseae:

Μῆνιν ἀειδε, θεά, Πηληιάδεω 'Αχιλῆος
οὐλομένην, ἦ μυρί' 'Αχαιοῖς ἄλγ' ἔθηκεν
πολλὰς δ' ισθίμους ψυχὰς Αἰδί προΐαψεν

Odysseae:

'Ανδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, ποιότροπον, οἵς μᾶλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ξερὸν πτολεύθρον ἔπερσεν

Habemus cognomen quoddam sive attributum, id quod ab Aeneidis poeta usurpatum esse neminem fugit, cum is Homerum ipsum imitetur!

Arma virumque cano Troiae qui primus ab oris

..... profugus venit.

Hic fortasse dixerit quispiam hymnorūm poetas ut recentioris aetatis homerica prooemia imitatos esse; sed hymnos, quippe qui ad cultum pertineant, ad antiqua exemplaria revocandos esse nemo negabit, qui non ignorat, quanta pertinacia conserventur res sacrae, quas vel pusillum mutare et novare apud omnes gentes omnibusque temporibus nefasti animi habitum est. Accedit, quod prooemia homerica non inter antiquissimas partes esse videntur, utpote quae maiorem partem carminis iam collectam respiciant. Utut res se habet, certe adhibetur hoc schema persaepe.

Affero Lucretium I,1:

Aeneadum genetrix, hominum divumque voluptas.
alma Venus, caeli subter labentia signa
quae mare navigatorum, quae terras frugiferentes
concelebras ,

Quoniam de haec ratione inter prooemia hymnosque intercedente satis multa dicta videntur, nunc de altera pro-

prietate hymnici sermonis pauca disseram, quam ipsam quoque in prooemii repeti persuasum habeo.

Quae forma tales in modum constitui potest: numen invocatur, alloquitur vates secunda persona usus; ordiuntur sententiae ex pronominibus *σέ τοί (τίν) σός*¹⁾ (sive tu, tibi, tuus) atque horum similia. Sequitur confirmatio voce γάρ (nam) applicata, ut Homerus saepe post allocutionem personarum quarundam sententiam per vocem γάρ adiungit²⁾.

cf. Cleanthis hymn. in Jovem: Arnim, Stoicorum veterum fragmenta I, 121 (fr. 537):

κύδιστ' ἀθανάτων, πολυώνυμε, παγκρατὲς αἰεί,
Ζεῦ, φύσεως ἀρχηγέ, νόμου μέτα πάντα κυβερνῶν,
χαῖρε. σὲ γὰρ πάντεσσι θέμις θνητοῖσι προσαυδᾶν.
ἐκ σοῦ γὰρ γένος εἰσ', ἥχου μίμημα λαχόντες
μοῦνοι δσα ζώει τε καὶ ἔρπει θνήτ' ἐπὶ γαιῶν.
τῷ σε καθυμηνήσω καὶ σὸν κράτος αἰὲν δείσω
σοὶ δὴ πείθεται

hymn. orph. LXVIII 'Υγιείας.

'Ιμερόεσσ', ἐρατή, πολυθάλμε, παρβασίλεια,
κλῦθι, μάκαιρ 'Υγιεία, φερόλβιε, μῆτερ ἀπάντων.
ἐκ σέο γὰρ νοῦσοι μὲν ἀποφθινύθουσι βροτοῖσι,
πᾶς δὲ δόμος θάλλει πολυγηθής εἶνεκα σεῦ,
καὶ τέχναι βρίθουσι. ποθεῖ δέ σε κόσμος ἄνασσα,
μοῦνος δὲ στυγέει σ' Ἀΐδης ψυχοφθόρος, αἰεί,
ἀιθαλής, εὐκταιτάτη, θνητῶν ἀνάπαυμα.
σοῦ γὰρ ἀτέρ πάντ' ἔστιν ἀνωφελέ' ἀνθρώποισιν.
οὔτε γὰρ ὀλβιόδύτης Ηλοῦτος γλυκερὸς θαλάτησιν,
οὔτε γέρων πολύμορφος ἀτέρ σέο γίγνεται ἀνήρ.
πάντων γὰρ κρατέεις μούνη καὶ πᾶσιν ἀνάσσεις.
ἄλλὰ θεά

1) sensui sufficeret plerumque forma enclitica, quae hic quoque post verba γάρ etc. adhibetur, sed raro. Cf. Indogerm. Forsch. I part. pag. 363 (Wackernagel: Ueber ein Gesetz der indogermanischen Wortstellung).

Sed in hymnis non modo accentus adhiberi videntur, sed interdum producuntur formae cę soni iectu. cf. pag. 21, adn. 1.

cf. Classen, homericischer Sprachgebrauch I. p. 5 sqq.

cf. Stob. Ecl. I, 86: Wachsmuth.

Τύχα μερόπων ἀργὰ
 καὶ τέρμα, τὸν καὶ σοφίας θυκεῖς ἔδρας,
 καὶ τιμὴν βροτοῖς ἐπέθηκας ἔργοις.
 καὶ τὸ καλὸν πλέον ἦ κακὸν ἐκ σέθεν,
 ἢ τε χάρις λάμπει περὶ σὰν πτέρυγα γρυζέαν
 καὶ τὸ τεῷ πλάστιγγι διθὲν μακαριστάταν τελέθει.
 τὸ δ' ἀμαχανίας πόρου εἰδὲς ἐν ἄλγεσι,
 καὶ λαμπρὸν φάος ἄγαγες ἐν σκότῳ,
 προφερεστάτα θεῶν.

Confer hymnum in Fortunam nuper editum (Berliner Klassikertexte V, 2 p. 143), quem infra exscripsi p. 25, et Synesii hymnum I ed. Flach (vid. p. 21.)¹⁾.

Comparentur Lucretius I, ubi ambo schemata coniuncta invenies; vox „quoniam“ respondet voci „γάρ“:

¹⁾ Exstat etiam haec forma in christianorum precationibus sermone pedestri compositis: qua de re Wendlandius benignè me docuerat. Constitutiones Apostolorum ed. Lagarde, Leipzig 1862, p. 212, 20:

τοσούτων δὲ τήξιμοις τῶν παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν, γενόμεθα αὐτοῦ ἴκεται ἐπικαλούμενοι αὐτὸν διὰ συνεχοῦς δείξεως καὶ λέγοντες Αἴώνιε σωτερ ἡμῶν, ὁ βασιλεὺς τῶν θεῶν, ὁ ἡνός παντοκράτωρ καὶ κύριος, ὁ θεὸς πάντων τῶν ὄντων καὶ ὁ θεὸς τῶν ἀγίων καὶ ἀμέριτων πατέρων ἡμῶν τῶν πρὸ ἡμῶν, ὁ θεὸς Λιβραζίμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, ὁ ἐλεήμων καὶ οἰκτήρων, ὁ μακροθύμος καὶ πολυθεος, ὁ πᾶσα γυμνοφανῆς φαίνεται καρδία καὶ πᾶν κρύψιον ἐνθύμημα ἀποκαλύπτεται. πρὸς σὲ βοῶτι Ψυχαὶ δικαίων, ἐπὶ σοὶ πεποιθαστὸν ἐλπίδες ὅσιων, ὁ τῶν ἀμέριτων πατέρων, ὁ τῶν μετ' εὐθύτητος ἐπικαλουμένων σε ἐπίχροος, ὁ καὶ σιωπαμένας ἐπιστάμενος ἐντεῦθεις (χωρεῖ γάρ μέχρι σπλάγχνων ἡ σὴ πρόνοια καὶ διὰ συνειδήσεως ἐρευνᾷς ἐκάστου τὴν γνώμην)

21. ἐξ ὑπαρχῆς γάρ τοῦ προπάτορος

25. εἶπας γάρ Ποιήσω

pag. 217, 23 ὅτε γάρ θέλεις, πάρεστι σοι τὸ δύνασθαι. τὸ γάρ σὸν αἰλίνιον κράτος καὶ φλόγα καταβύγει καὶ λέοντας φυμοὶ καὶ κήτη καταπραύνει καὶ νοσοῦντας ἐγείρει καὶ δυνάμεις μετατρέπει καὶ στρατὸν ἐχθρῶν καὶ λαὸν ἀριθμούμενον ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι καταστρώνυσιν. σὺ εἰ ὁ ἐν οὐρανῷ, ὁ ἐπὶ γῆς, ὁ ἐν θαλάσσῃ, ὁ ἐν περαιωμένοις ὑπὸ μηδενὸς περαιωμένος. τῆς γάρ μεγαλοσύνης σου οὐκ ἔστι πέρας. - μὴ γάρ ἡμέτεροι ἔστι τοῦτο, δέσποτα, τοῦ θεάποντός σου λόγιον ἔστι φάσκοντος —

251, 30. σὸν γάρ ἣν δημιούργημα

252, 12. σὺ γάρ εἰ ὁ δημιουργός

Aeneadum genetrix

. . . . per te quoniam genus omne animantium
concipitur visitque exortum lumina solis:
te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli
adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
summittit flores, tibi rident aequora ponti
nam simulac species patefactast verna diei
et reserata viget genitabilis aura favoni,
aeriae primum volucres te, diva, tuumque
significant initum percultae corda tua vi¹⁾.

Ovid Metam. IV, 17:

. . . Liber tibi enim incon sumpta iuventa est.
tu puer aeternus, tu formosissimus alto
conspiceris caelo, tibi, cum sine cornibus astas,
virgineum caput est; oriens tibi victus adusque
decolor extremo qua tingitur India Gange.
Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lyceurgum
sacrilegos mactas, Tyrrhenaque mittis in aequor

¹⁾ Quae occasione usus admoneam Lucretio certe hymnum Cleanthis, quem modo attulimus, obversatum esse. (praeter hymn. hom. in Venerem vv. 1—6, quod Munro adnotat.)

Kiesslingius cogitaverat de prooemio Arateo (cf. Susemihlii commentationem acad. Gryphisvald. 1884 p. V). Sed conferenti mihi et sententias et formam — Aratus enim altero schemate utitur — Cleanthis hymnus utrius exemplo fuisse videtur; cf.

Lucret. 21. quae quoniam rerum naturam sola gubernas
Cleanth. 2. Ζεῦ, φύσεως ἀρχηγέ, νόμου μέτα πάντα κυβερνῶν.

Lucr. 15. ita capta lepore
te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.

Cleanth. 7. σοὶ δὴ πᾶς ὅδε κόσμος, ἐλισσόμενος περὶ γαῖαν,
πειθετατ, οὐ κεν ἄγης, καὶ ἐκών ὑπὸ σεῖο κρατεῖται,

Lucr. 22. nec sine te quicquam dias in luminis oras
exoritur.

Cleanth. οὐδέ τι γίγνεται ἔργον ἐπὶ γῆσιν σοῦ διγα, δαιμον,
οὕτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον οὕτ' ἐν πόντῳ , . . .

Haec divisio mundi alibi quoque invenitur, cf. hom. hymn. in Venerem 4; hymn. in Hecaten iniunctum Hesiodi theog. 413; hymn. orph. XI, 2. XIV, 10. LV, 4 (Abel). Ceterum Arati prooemium falsum (latine servatum: cf. Maass Comment. in Aratum reliquiae p. 152) magis congruit cum Lucretiano, quam sincerum.

corpora. tu biiugum pictis insignia frenis
colla premis lyncum

atque etiam hymnus in Typhonem papyri Parisinae
179 (editus ab Dietericho de hymnis Orphicis p. 46) docu-
mento sit, quam usitatus fuerit hic usus.

σέ¹⁾ καλέω τὸν πρῶτα θεῶν κόσμον διέποντα
σὲ τὸν ἐπουρανίων σκῆπτρον βασιλειον ἔχοντα
σὲ μετεόντων τῶν ἀστρων Τυφῶνα δυνάστην
σὲ τὸν ἄνω ἐπὶ τῷ στερεώματι δεινὸν ἄνακτα,
σὲ καλέω φοβερόν, τρομερὸν καὶ φρικτὸν ἔόντα
σέ τὸν δεινόν, ἀμήγανον, μισοπόνηρον,
τὲ καλέω Τυφῶν' ὥραις ἀνόμοις ἀμετρήτοις,
σὲ τὸν ἐπ' ἀσρέστῳ βεβηκότι (βεβηκάτα εονι.) πυρὶ λιγεῖρ,
σὲ τὸν ἄνω γίσων, κάτω δὲ πάγους σκοτεεινοῦ
σὲ τὸν ἐπευκταίων Μοιρῶν βάσιλειον ἔχοντα.

Similem in modum constitutus est Synesii hymn. III.

12—14, 21.	σὲ μὲν ἐν πελάγει, σὲ δ' ὑπὲρ νάσων, σὲ δ' ἐν ἀπείροις
23.	σοὶ νύξ με φέρει
25—27.	σοὶ δ' ἀμερίους, σοὶ δ' ἀψίους σοὶ δέσπερίους
191—197.	σὺ τὸ τίκτον ἔφυς, σὺ τὸ τικτύμενον σὺ τὸ φωτίζον, σὺ τὸ λαμπόμενον, σὺ τὸ φαινόμενον, σὺ τὸ χρυπτόμενον
IV, 1—4.	σὲ μὲν ἀργημένας σὲ δ' ἀειμένας

¹⁾ „at in versus cuiusque initio acri pronuntiatione productum esse patet“. Dieterichus. Vides unde omnino ortus sit hie sermo est exclamantis.

σὲ δὲ μεταοίσας

σὲ δὲ παυσημένας

— 33. σὰ γὰρ ἔργ', ω πάτερ.

Quam formam Vergilius quoque secutus prooemium Georgicon libri II conseripsit. Invocat Baechum, legimus cognomina, allocutiones, parenthesin, quae continet causam invocationis:

Hactenus arvorum cultus et sidera caeli;
nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
virgulta et prolem tarde crescentis olivae.
huc, pater, o Lenaee (tuis hic omnia¹⁾ plena
muneribus, tibi pampineo gravidus autumno
florebat ager, spumat plenis vindemia labris)
huc, pater o Lenaee, veni

Hactenus deus sive dea in prooemio formulis sermonaque hymnorum solemnibus invocabatur; qui usus quam necessarius sit visus epicis poetis inde intellegi potest, quod homines quoque, de quibus in initio carminis verba facere poetae libet, talem in modum compellantur, quasi sint dei. Haud raro ita eius favor voluntasque petitur, cui commendatur et traditur libellus, praesertim cum sit ille homo nobilissimus: nam reges et philosophos summos post Alexandri aetatem a suis ut deos cultos esse constat. Velut Theocritus hymni formis quibusdam usus est, in carmine, quo Ptolemaeum celebrat, in XVII:

'Εκ Διός ἀρχώμεσθα καὶ ἐς Δία λήγετε Μοῖσαι,
ἀθανάτων τὸν ἄριστον ἐπήν ἀδωμεν ἀοιδαῖς.

ἀνδρῶν δ' αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω
καὶ πύματος καὶ μέσσος· δὲ γὰρ προφερέστερος ἀνδρῶν.

136. γαῖρε ἄντε Πτολεμαῖος· σέθεν δὲ ἐγὼ ίσα καὶ ἄλλων
μνήσομαι ἡμιθέων

Huc referendum videtur prooemium tertii libri Lueretiani, quod continet hymnum in Epicurum. De quo Heinzius in comment. pag. 47 hoc iudicat: „Ein Hymnus, wie man wohl gesagt hat, ist das Prooemium nicht; von dem Hymnus an

¹⁾ cf. Arat. 2. μετταὶ δὲ Διός πᾶσαι μὲν ἀρνατ

Venus, der das Werk eröffnet, sind die laudes, wie Lucrez selbst sie V, 3 nennt, sehr verschieden⁴. Quae ut non recte dicta esse appareat, exscripti hoc poematum inter lineas eis verbis, quae simillima in hymno primi libri leguntur, appositis.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
qui primus potuisti inlustrans commodo vitae
(illustrat Venus ipsa quaque mundum cf. I, 4. 5. 9. 10),
te sequor, o Graiae gentis decus, inque tuis nunc

I,16 te sequitur

ficta pedum pono pressis vestigia signis,
non ita certandi cupidus quam propter amorem
quod te imitari aveo; quid enim contendat hirundo
cycnis, aut quidnam tremulis facere artibus haedi
consimile in cursu possint et fortis equi vis?
tu, pater, es rerum inventor, tu patria nobis
suppeditas praecepta, tuisque ex, inclute, chartis,
floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
omnia nos itidem depascimur aurea dieta,
aurea, perpetua semper dignissima vita.

nam simul ac ratio tua coepit vociferari

I,10 nam simulac species patet factast verna diei
naturam rerum, divina mente coorta,
diffugiunt animi terrores, moenia mundi

I,6 te fugiunt venti

discedunt, totum video per inane geri res.
apparet divum numen sedesque quietae
quas neque concutiunt venti nec nubila nimbis

I,6 te fugiunt nubila caeli

aspergunt neque nix acri concreta pruina
cana cadens violat semperque innubilus aether

I,6 te fugiunt nubila caeli

integit, et large diffuso lumine rident.

I,7 tibi rident . . . nitet diffuso lumine caelum
Omnia suppeditat porro natura, neque ulla
res animi pacem delibat tempore in ullo.
at contra nusquam apparent Acherusia templi

nec tellus obstat quin omnia dispiciantur,
sub pedibus quaecumque infra per inane geruntur.
his ibi me rebus quaedam divina voluptas
percipit atque horror, quod sic natura tua vi

I,13 perculta corda tua vitam manifesta patens ex omni parte reiecta est.

Negari non potest de industria hymni solemnes formulas secutum esse poetam, praesertim cum minus recte indicavisse Heinzium vel inde appareat, quod Lucretius prooemio libri V plane demonstrat Epicuro deos et heroes potshabendos esse¹⁾.

Agedum conferamus nunc ea prooemia, in quibus poeta eius, cui dedicatur opus, celebrandi causa hymnorum forma utitur, sive illum morem aulicum sequitur sive sperat fore ut diligentius legatur carmen. Qui usus quin Alexandriae natus sit, ut dubitare non licet, ita epicis in carminibus Alexandrinae aetatis non exstat, cum aut omnino fastidiverint poetae ψυχικὰ ποίησατ, aut priorum exemplar dili-genter secuti sint. Sed multa invenies exempla iam aevi quod vocatur Augustei, cum saepe invocaverint poetae imperatores Romanos.

Ac primum quidem Vergilius in Georg. libro I invocat Caesarem, postquam alia numina celebravit totumque opus Maecenati dedicavit:

- v. 24. tu que adeo, quem mox quae sint habitura deorum concilia incertum est, urbisne invisere, Caesar,
terrarumque velis curam, et te maximus orbis auctorem frugum tempestatumque potentem accipiat cingens materna tempora myrto,
an deus immensi venias maris ac tua nautae
v. 30. numina sola colant, tibi serviat ultima Thyle
teque sibi generum Tethys emat omnibus undis

¹⁾ cf. Cic. d. d. nat. I,43 ex illo caelesti Epicuri de regula et indicio volumine Epicurus deus habetur, ut Plato aliisque. Sonnenburg de Lucretii prooemiosis Rh. M. 62,35 adn. 1. Usener, Epicurea p. 405. Susemihl, Litt. I,92 adn. 412.

anne¹⁾ novom tardis sidus te mensibus addas,
qua locus Erigonen inter Chelasque sequentés
panditur (ipse tibi iam bracchia contrahit ardens
Scorpius et caeli iusta plus parte relinquit) —
quidquid eris (**nam** te nec sperant Tartara regem
nec tibi regnandi veniat tam dira cupidō . . .)

40. da facilem cursum atque audacibus adnue coeptis
ignarosque viae mecum miseratus agrestis
ingredere et vatis iam nunc adsuesce vocari.

Similem in modum loquitur poeta Culicis:

¹⁾ saepissime haesitant hymnici poetae, quae provincia quodque cognomen deo sit attribuendum. vid. Lobeckii Aglaophamum p. 401, adn. Adamium l. c. p. 230. Wendlandium, hellen. röm. Kultur, p 78 adn. 1. cf. Hippolyti Philosoph. p. 168 D. Schn. (Reitzenstein, Poi-mandres Lips. 1904 p. 98.)

εἴτε Κρόνου γένος εἴτε Διός μάκαρ
εἴτε Πέρας μεγάλας, γχίρε <ω>- τὸ κατ-
ηρές ἄκουσμα Πέρας Ἀττε. σὲ κα-
λοῦσι μὲν Λασάριαι τριπόδητον Ἀ-
διωνιν, δῆλη δὲ Αἴγυπτος Οὐαίριν ἐπ-
ουράνιον Μηνὸς κέρας Ἐλλη-
νος σοφλα. [Ἐλληνες σοφλαν cod. corr. Wil.,] Σαμόθρακες
Ἄδαιμα τε-

βάσμιον, Αἰμόνοι Κορόβαντα καὶ
οἱ Φρύγες ἄλλοτε μὲν Πάπαν, ποτὲ
δὲ <αὖ> νεκὺν ἡ θεὸν ἡ τὸν ἄκαρπον ἡ
αἴπολον ἡ γλοσσὸν σταγὴν ἀμη —
Θέντα ἡ τὸν πολύκαρπον [δὲ π Cod.] ἔτικτεν ἀ-
μύγαλος ἀνέρα συρκτὰν <Ἀττιν.>

Similiter poeta incertus Fortunam alloquitur in papyro nuper-
rime edita („Berliner Klassikertexte“ V,2 p. 143):

πολύγειρε, ποκυλόμορφε πτωνο [— —]
Θνατοῖς συνομέστει, παγκρατὲς Τύχα.
πῶς γῆρὴ τεάν ισχύν τε δεῖξαι καὶ τεάν φύσιν];
τὰ μὲν ὑψηφαῇ καὶ σεμνᾷ εἰς τεὸν ὅμ[μι]α —
ὑπέρικας ποτὶ γάν νέρος ἀμφιθηκαμέν[α σκότιον]
τὰ δὲ φαῦλα καὶ ταπεινὰ πολλάκις πτερο[ι]:[ι]
εἰς ὕψος ἐξάειρας. ὃ δαιμον μεγίλα.
πότερόν σε χλήζωμεν Κλωιδώ κελαν[άν,]
ἡ τὰν ταχύποτομον Ἀνάγκαν
ἡ τὰν ταχὺν ἄγγελον Ἰριν ἀθανάτων;
πάλιν γάρ ἀργάν καὶ τέλος ἄγιον ἔχεις.

v. 24. Et tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octavi venerande, meis adlabere coeptis,
sancte puer, tibi **namque** camit non pagina bellum
triste Jovis ponitque

v. 27. hoc tibi sancte puer: memorabis et tibi certet
gloria perpetuum lucens, mansura per aevum;
et tibi sede pia maneat locus et tibi sospes
debita felicis memoretur vita per annos,
grata bonis luceus. sed nos ad copta feramur.

Facete et elegantur Lucanus in prooemio Pharsal. I
hymnum in Caesarem coniungit cum invocatione solemni:

v. 41. Caesar

v. 44. Te, cum statione peracta
astra petes serus, praelati regia caeli
excipiet gaudente polo, seu¹⁾ sceptra tenere
seu te flammigeros Phoebi concendere currus,
telluremque nihil mutato sole timentem
igne vago lustrare iuvet, tibi numine ab omni
cedetur, iuris que tui natura relinquet
quis deus esse velis, ubi regnum ponere mundi . . .

v. 63. Sed mihi iam numen: nec si te pectore vates
Accipio, Cirrhaea velim secreta moventem
Sollicitare deum Bacchumque avertere Nysa..
Tu satis ad vires Romana in carmina dandas.

Quam sub rationem cadunt carmina epica Statii:
Theb. 22. . . . Tuque, o Latiae decus addite famae,
Quem nova mature subeuntem exorsa parentis
Aeternum sibi Roma capit (sequitur parenthesis)
Achill v. 14.

At tu quem longe primum stupet Itala virtus
Graiaque, cui geminae florent vatumque ducumque
certatim laurus — olim dolet altera vinci —
da veniam ac trepidum patere hoc sudare parumper
pulvere. te longo needum fidente paratu
molimur magnusque tibi praeludit Achilles.

¹⁾ de formula *eīte* — *eīte* iam supra diximus in p. 25 adn. 1.

Quam consuetudinem poetarum si quis respiciet, fortasse Germanicum suo iure Arati prooemium hoc modo immutavisse concedet; successit in Iovis locum pater, qui rite invocatur:

Ab Iove principium magno deduxit Aratus.
carminis. at nobis, genitor, tu maximus auctor;
te veneror, tibi sacra fero doctique laboris
primitias. probat ipse deum rectorque satorque.
quantum etenim possent anni certissima signa
qua sol ardentem Canerum rapidissimus ambit
diversasque secat metas gelidi capricorni,
quave Aries et Libra aequant divortia lucis,
si non tanta quies, te praeside, pupibus aequor
culturique daret terras, procul arma silerent?
Nunc vacat audaces in caelum tollere vultus
sideraque et mundi varios cognoscere motus,
navita quid caveat; quid seitus vitet arator,
quando vatem ventis aut credat semina terris.
Haec ego dum Latiis conor praedicere Musis,
pax tua tuque adsis nato numenque secundes!

Ceterum similem in modum Lucretius I, 29 Venerem orat, ut a Marte pacem impetrat:

effice, ut interea fera moenera militiai
per maria ac terras omnis sopita quiescant.
nam tu sola¹⁾ potes tranquilla pace iuvare
mortales

quocum iam Maassius (Orpheus p. 198), ut nunc video, contulerat hymn. hom. in Martem v. 16.

ἀλλὰ σὺ θάρσος

δὸς μάκαρ, εἰρήνης τε μένει ἐν ἀπῆμαι θεσμοῖς
δυσμενέων προφυγόντα μόλιν κῆρας τε βιάους²⁾).

¹⁾ voce solus, μόνος abutuntur hymnorum poetae, cum fere omnibus omnia „sola“ „solis“ tribuunt. cf. hymn. orph. LVIII, 8; LIX, 11; LXI, 3; LXVII, 6, 10; LXII, 8; LXXIV, 6; LXXXV, 3; LXXXVII, 8. vide Verg. georg. I, 30 quod supra p. 24 exscripsimus, et p. 29, ubi apud Christianos invenies eandem locutionem.

²⁾ unde cognoscitur falso hunc hymnum recentioris aetatis haberi. cf. Maassius l. l. p. 198.

Venio iam ad illa tempora, quibus post Latinum, ut ita dicam, interregnum in historia poeseos epicae — Graeca enim carmina, si scribebantur sub Christi aetatem, at certe non iam exstant — Graeci quasi restituuntur in regna Homeri, quamvis abhorreant ab eo illi Homeridae, ut utar hoc nomine, quo ut appellaretur nemo unquam epicorum non optavit. Prooemia autem carminum illius aetatis non modo reddunt formam, quam supra repperimus, sed nimii fere sunt in servanda regula normaque priorum, quae qualis fuerit ab his recentioribus non minus disci posse appetat.

Proinde conferamus Oppiani Halieuticorum librum III, qui incipit ex duobus hymnis, altero in imperatorem, altero in Mercurium:

Νῦν δ' ἄγε μοι σκῆπτοῦχε, παναίδια δήνεα τέχνης
ἰχθυβόλου φρόζευ καὶ ἀγρευτῆρας δέιθλους
Θεσμὸν τ' εἰνάλιον ξυμβάλλεο, τέρπεο δ' οἴμη
ἡμιστέρη. σοῖς μὲν γὰρ ὑπὸ σκῆπτροισι θάλασσα
εἰλεῖται καὶ φῦλα Ποσειδάνων ἐναύλων
ἔργα δὲ τοι ἔνυμπαντα μετ' ἀνδράσι πορσύνονται.
σοὶ δ' ἐμὲ τερπωλήν τε καὶ ὑμνητῆρ' ἀνέρχαν
δαιμόνες ἐν κιλίκεσσιν ὑφ' Ἐρμαίοις ἀδύτοισι.

Quod poetae, qui in Cilicia natus est, ansam praebet hymni in Mercurium inserendi, id quod argumento est, quemadmodum obstrictus sibi visus sit poeta arte epica, ut vel tali occasione utatur:

Ἐρμεία, σὺ δέ μοι πατρώιες, φέρτας παιῶν
αιγιάλου, κέρδιστον ἐν ἀθανάτοισι νόημα
φάνε Mercurius rite invocatur.

Sed multo ineptius videtur, quod Oppianus in IV. libro Halieut., cum dicit de generatione piscium, solemnem hymnum in Amorem inserit. cf. v. 11:

Σχέτλε! Ἐρως, δολομῆτα, θεῶν κάλλιστε μὲν ὕσσοις
εἰσιδέειν, ἀλγιστε δέ ὅτε κραδίην ὀροθύνεις . . .

(viginti sequentibus versibus explicatur vis Amoris.)

Caput III.

Venio iam ad aliam proprietatem quandam prooemiorum, quae quin ipsa quoque cum hymnis cohaereat equidem non dubito. Nam persaepe in prooemiiis enumerantur aliquae res, praesertim si poeta ut didacticus nos docere studeat genera lapidum, piscium, medicaminum, stellarum. Minime mirum id quidem: poeta specimen quoddam proponit rerum accurate expendorum, indicem quendam, ut similiter primo hymno orphico dei enumerantur, qui postea singulis hymnis celebrandi sunt. (vide pag. 35.) Sed etiam aliud reppererunt didactici, quod enumerarent, velut Oppianus in II libro Cynegeticorum catalogum venatorum antiquorum heroicorum compositus. Alia vero res multo magis mira; nam ceteri quoque epicis poetis sunt mire propensi ad res paratactice enumerandas; cf. Musaei epyllii prooemium:

Ἐπέ, θεό, χρυσίων ἐπιμάρτυρα λύχνον ἀράτων
καὶ νύχιον πλωτῆρα θαλασσοπόρων ὑμεναίων
καὶ γάμον ἀγλαύεντα, τὸν οὐκ ἔν αἴφθιτος Ἡώς
καὶ Στητὼν καὶ Ἀβυδὸν ὅπῃ γάμος ἔννυχος Ἡροῦς
νηγίζενον (Dilthey: σίγχριμενον) δὲ Λέανδρον ὄμοῦ καὶ
λύχνον ἀκούω.

Res dissimillimae simpliciter voce καὶ annexuntur,

Idem apud Lucanum videimus. Sed hoc loco causam meam dicat Fronto (p. 157. Naber):

Unum exempli causa poetæ prooemium commemorabo, poetæ eiusdem temporis eiusdemque nominis (atque Seneca quem modo perstrinxerat): fuit acque Annaeus. In initio carminis sui septem primis versibus nihil aliud quam „bella

plus quam civilia“ interpretatus est. Nu[nc hoc] replicet quot sententiis? „iusque datum sceleri“: una sententia est: „in sua victrici conversum viscera dextra populum“, iam haec altera est: „cognatasque acies“: tertia haec erit: „in commune nefas“: quartam numerat: Infestisque obvia signis. [Apel]lat quoque quintam: Signis pares aquilas: Sexta haec Hereulis aerumna: Et pila minantia pilis: Septima: de Aiacis scuto corium. Annaee, quis finis erit?

Aut si nullus finis nec modus servandus est, quur non addis et similes litoos? Addas licet „et carmina nota tubarum“? Sed et loricas et conos et enses et balteos et omnipotem armorum supellectilem sequere.“

Videmus Frontonem in Lucano eandem consuetudinem castigantem, quam in Musaeo invenimus. Frontoni concedemus Lucanum similiter ac Senecam morem turpissimum rhetorum sequi, qui eandem sententiam milliens alio atque alio amictu indutam referant. Sed favisse huic usui morem epicum quandam persuasum habeo. Fortasse haec quoque prooemia hoc referenda sunt:

„Fortunam Priami cantabo et nobile bellum“
(poeta cyclicus, qui ab Horatio in artis poeticae vv. 135 sqq. similiter reprehenditur ac Lucanus a Frontone; cf. Kiesslingum-Heinzium ac hunc locum).

Aeneidos: Arma virumque cano.

Oppianus in Hal. I,1 ter eandem rem exponit:

Ἐθνεά τοι πόντοι πολυσπερέας τε φάλαγγας
παντοίων νεπόδων, πλωτὸν γένος Ἀμφιτρίτης,
ἔξερέω¹⁾.

1) Fortasse, si huius usus reminisceris, minus offendes in proposito quodam Claudiani, quod praemittit epyllio de raptu Pros. lib. I. Ubi legitur:

Inferni raptoris equos, afflataque curru
Sidera Taenario, caligantesque profundae
Junonis thalamos audaci promere cantu
Mens congesta iubet.

Nonne video poetam illo usu obstrictum quasi disserpere fabulam et singulatim enumerare substantiva? Quid mirum si ipse quasi conscientia legis epicae sano iudicio se „congestum esse“ tenore narrati-

Persaepe epicis non ponunt nomen ipsum eius, quem
celebrant, sed fabulam adumbrant, velut

ἄνδρα μοι ἔννεπε et quae sequi.

χλέα φωτῶν μνήσομαι Apoll. Rh. Arg. I,1.

Valerius Flaccus Argonautica hisce verbis incipit:

Prima deum magnis canimus freta pertia natis
fatidicamque ratem¹⁾ Scythici quae Phasidos oras
ausa sequi;

non dicit de personis nisi dativo usus „natis“

Iliadis prooemium ipsum quoque in hoc genus cadere
nemo non videt. Nescio autem cum hisce rebus conferendus sit
precentium mos nominis ipsius vitandi divini; cumulantur enim
interdum cognomina, priusquam vates nomen ipsum numinis
effari ausit²⁾; cf. hymn. orph. II (Abel) in Eileithyiam:

Κλῦθι μοι, ὃ πολύσεμνε θεά, πολυώνυμε³⁾ δαῖμον,
ἀδίνων ἐπαρωγέ, λεχῶν ἡδεῖα πρόσοψι,

Θηλειῶν σώτειρα, μόνη φιλόπαις

v. 6. ή κατέγεις οὐκους πόντων θαλάσσις τε γέγριθας
λυσίων', ἀφανῆς

v. 9. Εἰλείθυια, λύσισα πόνους δειναῖς ἐν ἀνάγκαις.
μούνην γάρ σε καλοῦσιν λεχοί, ψυχῆς ἀνάπαυμα.
ἐν γάρ σοι τοκετῶν λαθυκηρέες εἰσιν ἀνῖαι
Ἄρτεμις Εἰλείθυια, καὶ ή σεμνὴ Προθυραία.

Quin etiam, quae non cecinerunt, enumeraverunt per-
saepe poetæ in prooemiis; velut:

Verg. georg. III,3: cetera

omnia iam volgata: quis aut Eurysthea durum
aut inlaudati nescit Busiridis aras?
quoi non dictus Hylas puer et Latonia Delos

onis illa frusta dilacerata profitetur? Sed utcumque res se habet,
neque Birtius neque alius ad hunc locum probabiliora prompsisse mihi
videtur.

¹⁾ Νῆα μὲν οὖν αἱ πρόσθεται ἐπικλεούσται δαῖμοι. Apoll. Rh. I,18.

²⁾ de hoc more aliarum quoque gentium exempla large colligit
Maassius Orph. p. 69 sqq.

³⁾ de πολύωνυμα vide p. 83 med.

Hippodameque umeroque Pelops insignis eburno,
acer equis?
Sensus similis ac Choerili prooemii:
νῦν δ' ἔτε πάντα δέδασται
de quo supre disputatum est¹⁾.

Sequitur Aetnae carminis quod inserbitur auctor, qui diligenter exponit in prooemio quas fabulas de Aetna vulgaritas non sit dicturus.

Oppianus denique in prooemio libri I Cynegeticorum sese colloquentem fingit cum Diana de rebus non cantandis. Idem in eodem prooemio enumerat modos falsos venandi. (vers. 50 sqq.)

In carmine Sulpiciae (Persius-Iuv. ed. Jahn-Buecheler p. 223) enumerantur metra:

Musa quibus numeris heroas et arma frequentas,
fabellam permitte mihi detexere paucis.
nam tibi secessi, tecum penetrale retractans
consilium. quare nec carmine curro Phalaeco,
nec trimetro iambo, nec qui pede fractus eodem
fortiter irasei discit duce Clazomenio;
cetera quin etiam quot denique milia lusi
primaque Romanus docui contendere Graiis
et salibus variare novis, constanter omitto,
teque, quibus princeps et facundissima calles,
aggredior. precibus descendere clientis et audi.

Quo loco conferatur prooemium Persii satir. V²⁾), ubi invenies et hanc practeritionem, ut utar verbo rhetorico, et invocationem eius hominis v. 21 ss, ad quem scribit poeta, formulis hymnorum facete expressam; utitur poetis locis Hesiodeis et Homericis, Il. II 489. Sed iam satis appetet res maxime varias in prooemii enumerari. Unde fluxisse putamus hunc usum mentione dignissimum? Ut aliae proprietates, hanc

¹⁾ Idem Vergilius similem in modum in ecloga sexta res, quas Cornelius Gallus cantavit, enumerat. cf. Skutsch, Vergils Frühzeit I p. 50.

²⁾ de hoc specimine quedam prooemii benigne me docuit Wendlandius.

quoque ad hymnorum sermonem revocandam esse facile demonstratur. Ac primum quidem iam antiquis temporibus cumulantur cognomina deorum, quam formam hymnorum simplicissimam et primigeniam apud omnes gentes fuisse large ac dilucide demonstravit Maassius l. c. p. 126. Iam multa leguntur cognomina in hymn. hom. III. in Mercurium v. 13:

καὶ τότε ἐγείνατο παῖδα πολύτροπον αἴμαυλομήτην
ληιστῆρ' ἐλατῆρα βιῶν, ἡγγήτορ' ὀνείρων,
νυκτὸς δπωπητῆρα, πυληδόκον, δε

viginti cumulantur in hym. hom. VIII in Martem, quem inter homericos esse numerandum suo iure censet Maassius l. l. p. 198. Hymni vero anonymi in Bacchum et Apollinem (Abel Orph. p. 284) nihil sunt nisi cognomina novem et nonaginta¹⁾ ordine litterarum instructa. Laurentius denique Lydus (de mensibus p. 118,16 Wuensch)²⁾ nobis tradit: ἐν τοῖς ὅμηρις ἔγγις τριακοσίαις δινόμασιν εὐθίκουμεν καὶ ουμέντην τὴν Λεροδίτην.

Quocum conferatur Ovid. met. IV, 11, ubi bene apparet, quae sit causa huius πολυωνυμίας quae dicitur:

Turaque dant, Bacchumque vocant Bromiumque Ly-
accumque
ignigenamque satumque iterum solumve bimatrem.
additur his Nyseus indetonsusqne Thyoneus,
et cum Lenaeo genialis consitor uvae,
Nycteliusque Eleleusque parens et Iacchus et Euhan
et quae praeterea per Graias plurima gentes
nomina, Liber, habes³⁾. tibi enim

quem usum Christianos in suis liturgiis habuisse multis exemplis Maassius p. 197 demonstrat. Hoc addo eam quoque formam litaniarum sive hymnorum, in quibus sententiae

¹⁾ mirum in modum congruit numerus cum precationibus Arabum et Indorum. cf. Maass l. l. p. 200 adn. 51: „Der muslimische Rosenkranz besteht aus 99 Kugelchen, deren jedes einem der Epitheta Allahs entspricht.“

²⁾ Lobeck Aglaoph. I,401.

³⁾ „nomina numinibus ex officiis constat imposita“. Sery. ad Verg. georg. 1,21 (Thilo p. 137).

relativa sive epitheta apposita asseruntur, ad Graecorum hymnorum exemplar revocandam esse. cf. hymn. magic. V,10 Abel. (Orph. pag. 293):

Τιτιφίνη τε Μέγαιρα καὶ Ἀλληρά, πολύμορφε,
ἡ γέρας ὑπλίζουσα κελαιναῖς λαμπάσι δειναῖς,
ἡ φοβερῶν ὄφιων χαίτην σείουσα μετώποις,
ἡ ταύρων μύκημα κατὰ στομάτων ἀνιεῖσα,
ἡ νηὸν ἡσολίσιν πεπυκασμένη ἐρπυστήρων . . .

Imprimis enim eis numerationibus vim magicam inesse credebant homines, quae pari initio inter se connectuntur: cf. hymn. magic. I,9 Abel: sexies ponitur verbum ὕρχεω vv. 9—15, ter vv. 28—30.

De voce σέ decies repetita vide supra p. 34.

Venio iam ad longe aliud genus hymnorum, quod ipsum quoque hoc quadrare apertum est. Interdum enim non unus deus invocatur, sed omnes nomine alloquitur vates. Talem hymnum nobis servavit Stobaeus ecl. I,1,31 (S. 31a Wachsmuth)

„Poetae ignoti“

Ἡρακλέους κρατεροῦ, ὃς γὰν ἐκάθαρεν ἀπασαν
πετροβάτα τε θεοῦ, Πλανὸς νομίσιο βρυσάκτα,
Θείῳ ἱετῆρος τ' Ἀσκληπιοῦ ὅλβισδώτα,
πρεσβίστας τε θεᾶς Τύγειας μειλιχοδώρου,
νωσί τ' ἐπ' ἀκυπόροισι Διοσκούρων ἐπιφαντᾶν,
Κουρήτων θ', οἱ ματρὶ Διὸς Θεῷ ἐντὶ πάρεδροι,
καὶ Χαρίτων μεμνᾶσθαι ἐν ἔργῳ παντὶ μέγιστον,
ἴδε. Χρόνου παιῶν Θρᾶν, αἱ πάντα φύοντι,
Νυμφῶν τ' οὐρειῶν, αἱ νάματα καλ' ἐρέποντι.
ὑπνέωμες μάκαρες, Μοῦσαι Διὸς ἔνγονοι ἀριτίτως ἀποδοῖς¹⁾).

Confer etiam hymn. hom. XIV in matrem dearum:

καὶ σὺ μὲν οὕτω χαῖρε θεαί θάμα πᾶσαι ἀσιδῆ

Quod genus hymnorum legimus in Hesiodi theog. prooem. v. 11, apud Oppianum Hal. II,17, apud Vergilium Georg. I,21,

¹⁾ Ultimum versum ab editoribus a ceteris separatum coniunxit cum antecedentibus Wilamowitzius (Timotheos, Die Perser p. 91 adn. 2,) cui videtur hoc prooemium citharodicum.

quem ad locum Servius nobis tradit, unde fluxerit usus, de quo verba facimus: (Thilo p. 137): „*dique deaque omnes*“: *post specialem invocationem transit ad generalitatem, ne quod numen praetereat, more pontificum, quos ritu veteri in omnibus sacris post speciales deos, (per) quos ad ipsum sacrum, quod fiebat, necesse erat invocari, generaliter omnia numina invocabantur*¹⁾.

Admoneam breviter de Orph. Argonaut. prooem., ubi v. 7 enarratur, quae numina colenda instituerit quotque cantaverit Orpheus, quem a Christianis της πολυθεϊτης πρώτων διδάσκαλον appellatum esse Lobeckius Aglaoph. I,438 docet. Haec quoque species hymnorum apud Christianos invenitur qui decantare solebant — apud catholicos hodie quoque solent — litanias „in omnes sanctos“ atque horum similia.

Quae cum ita sint, nescio an prisca forma epicorum carminum, theogoniarum, genealogiarum similem in modum constituta fuerit; id quod de Eoeis²⁾, quae vocantur constat; ut iam verisimile videri possit, hanc vim Musarum invocationibus olim fuisse, ut adiuvaretur poetae memoria, ne quid oblivisceretur rerum enarrandarum; an putabimus frustavates Mnemosynae filias Musas Μελέτη, Μνήμη, Λαοδίη³⁾ appellasse, ut iam scriptum legimus apud Hesiod. theog. vv. 54.915, hom. hymn. in Mercurium v. 429?

Quam ad rem bene quadrat, quod mediis queque in carminibus cum omnino ante res magnas describendas tum saepissime ante enumerationem quandam Musas denuo invocantur, ut confirmant memoriam poetae. Velut Hom. Iliad. B. 484:

ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὀλύμπιαι δώματ' ἔχουσαι,
ὑμεῖς γάρ θεοί ἔστε πάρεστε τε ἵστε τε πάντα

¹⁾ cf. formulas iurantium:

ὅμνομι τοὺς θεοὺς πάντας καὶ ἀπάτας

(Rehdantzii ind. ad. Dem. II,28 sqq.

²⁾ Hermesianacti enumeranti pueras feminasque a poetis celebratas hanc formam obversatam esse puto: Athen. XIII,597 Ὁμηρος μὲν φασκειτες quamquam falso putavit Herodotus fuisse puellam, (v. 24), cuius erroris ipse auctor fuisse non videtur. vide Skutsch I. l. p. 50.

³⁾ Pausan. IX,29. 2.

ἥμεῖς δὲ κλέος οἶνον ἀκόσυμεν οὐδέ τι ἔδμεν,
οἵτινες ἥγεμόνες Δαναῶν καὶ κοίρανοι ἦσαν.
πληθὺν δ'οὐκ ἄν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω
οὐδ' εἰ μοι δέκα μὲν γλώσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἰεν,
φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἡπορ ἐνείη,
εἰ μὴ Ολυμπιάδες, Μοῦσαι, Διὸς αἰγιύχοιο
Θυγατέρες, μνησαίαθ', δσαι νπὸ Ἰλιον ἤλθον.

Imitati sunt hunc locum: Verg. Georg. II versibus 42 sq.
non ego cuncta meis amplecti versibus opto . . .
non mihi si linguae centum sint oraue centum
ferrea vox.

cf. etiam Persii sat. V,1. vide supra p. 32.

Praeterea Nonnus Dionys. XIII,43.

..... εἴπατε Μοῦσαι,
οὐ γάρ ἐγὼ τόσα φῦλα δέκα γλώσσησιν δείσω
οὐδὲ δέκα στομάτεσσι, χέων χαλκόθυροσιν ἡχώ,
όππόσα Βάκχος ἄγειρε δορυσσόος, ἀλλὰ λιγαίνων
ἥγεμόνας καὶ Ὁμηρον ἀσσητῆρα καλέσσω
εὐεπίης δλον ὅρμον, ἐπεὶ πλωτῆρες ἀλῆται
πλαγκτοσύνης καλέουσιν ἀργόνα κυανοχαίτην.
πρῶτα μὲν

Idem XIV,15 pugnantes enumeraturus:

ἀλλὰ μετὰ βροτέην προμάχων ἡρωΐδα φύτην
καὶ στρατιὴν ζαΐζεν με διδάξατε, Φοιβάδες ὄμφαι.
πρῶτα μὲν ἐκ Λήμνου

Iam Apollonius Rhodius hunc morem secutus scripsit I,20:

νῦν ἄν ἐγὼ γενεήν τε καὶ οὖνομα μυθησαίμην
ἥρων, δολιχῆς τε πόρους ἀλός, δσσα τ' ἔρεξαν
πλαζέμενοι. Μοῦσαι δ' ύποφήτορες εἰεν ἀοιδῆς.
πρῶτά νυν Ὁρφῆς μνησώμεθα

Simili de causa Quintus Smyrnaeus XII, 306 Musas invocat.

Longum denique est ostendere, quot locis in fine prooemiorum expositio fiat verbis δσσους, δσσα, quotque locis narratio sive caput incipiat verbis πρῶτον, πρώτιστα, primum; quae omnia cum consuetudine enumerandi consentire appetat.

Vita.

Natus sum Julius Augustus Henricus Stenzel die IX. mensis Februarii anni 1883 Vratislaviae, patre Julio matre Hadwiga e gente Lagler. Fidei addictus sum catholicae. Litterarum elementis imbutus per novem annos gymnasium Vratislaviense, quod a nomine regis Guilelmi appellatur frequentavi. Anno 1902 maturitatis testimonium adeptus in universitate Leopoldina Vratislaviensi studiis archaeologicis historicis philologicis philosophicis incubui. Docuerunt me viri doctissimi:

Baumgartner, Cichorius, Ebbinghaus,
Foerster, Freudenthal, Hoffmann, Jacoby,
Koch, Kuehnemann, Norden, Semrau, Skutsch,
Wendland, Wuensch.

Seminariorum archaeologici historici, philologici, philosophici, psychologici sodalis ordinarius fui moderantibus Baumgartnero, Cichorio, Ebbinghausio, Foerstro, Freudenthalio, Kuehnemannio, Nordeno, Skutschio, Wendlando, quibus omnibus gratiam iustum habeo semperque habebo. Hoc loco Felici Jacoby, qui huius libelli concipiendi auctor erat, et Wendlandio, qui in confiendo hoc opusculo consilio et opera benigne me adiuvit, debitas gratias ago.

Autumno anni 1907 examen pro facultate docendi sustinui Deinde seminarii paedagogici cum gymnasio regio Bytomensi coniuncti sodalis eram, cum die IX. Februarii ad gymnasiam Vratislaviense regis Guilelmi ablegatus sum, ubi hodie quoque praeceptoribus, qui olim me docuerunt, collegis gaudeo.
